

Resocializace osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody

Isabela Živnůstková

Bakalářská práce
2022

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Isabela Živnůstková**
Osobní číslo: **H19471**
Studijní program: **B0111A190011 Sociální pedagogika**
Forma studia: **Prezenční**
Téma práce: **Resocializace osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblastí resocializace, trestů odnětí svobody a probační a mediační služby.
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace kvalitativního výzkumu formou hloubkových rozhovorů.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- BIEDERMANOVÁ, Eva a Michal PETRAS, 2011. Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Studie. ISBN 978-80-7338-115-8.
- GOJOVÁ, Alice, 2007. Příručka pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory. Ostrava: [Ostravská univerzita]. ISBN 978-80-7368-329-0.
- GREPL, Marek a Irena SEDLÁČKOVÁ, 2012. Průvodce pro výstup z vězení. Olomouc: Sdružení Podané ruce. ISBN 978-80-904145-3-2.
- PAPŠO, Peter, 2011. Resocializácia odsúdených vo výkone trestu odňatia slobody. [1. vyd.]. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Pedagogická fakulta, Občianske združenie Pedagóg. Spoločenské a behaviorálne vedy. ISBN 978-80-557-0150-9.
- ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2007. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha, Česká republika: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Jana Martincová, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **19. ledna 2022**
Termín odevzdání bakalářské práce: **29. dubna 2022**

Ve Zlíně dne 19. ledna 2022

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo - bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně 10.4.2022

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před

konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, o pisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije -li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není -li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není -li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zaměřuje na resocializaci osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody. Teoretická část je rozdělena do tří kapitol, v první kapitole se věnuji výkonu trestu odnětí svobody, v druhé kapitole je rozebrána postpenitenciární péče a ve třetí kapitole je představena činnost probační a mediační služby. Praktická část zkoumá úspěšnost resocializace jedinců propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody.

Klíčová slova: výkon trestu odnětí svobody, resocializace, recidiva, postpenitenciární péče, kontinuální sociální péče, sociální kurátor

ABSTRACT

This Bachelor thesis focuses on the resocialization of people released from prison sentences. The theoretical part is divided into three chapters. The first chapter is devoted to the execution of a prison sentence, the second chapter is dissected into post-penitential care, and the third chapter is devoted to the activities of the probation and mediation service. The practical part includes the analysis of the success of resocialising people released from prison sentences.

Keywords: prison sentence, resocialization, relapse, post-penitential care, continuous social welfare, social curator

Děkuji paní Mgr. Janě Martinové, Ph.D. za odborné vedení a pomoc při zpracování této bakalářské práce. Také děkuji sociálním kurátorům a kurátorkám, kteří se zúčastnili výzkumu.

V neposlední řadě děkuji své rodině a přátelům za trpělivost a podporu po celou dobu studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY	11
1.1 FUNKCE A ÚČEL TRESTU	11
1.2 VĚZEŇSKÁ SLUŽBA	13
1.3 PRÁVA A POVINNOSTI ODSOUZENÝCH	13
1.4 PROGRAMY ZACHÁZENÍ.....	14
2 POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE	16
2.1 RESOCIALIZACE.....	16
2.2 RECIDIVA	17
2.3 KONTINUÁLNÍ SOCIÁLNÍ PÉČE	18
3 PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA	21
II PRAKTICKÁ ČÁST	23
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	24
4.1 VÝZKUMNÉ CÍLE A OTÁZKY	24
4.2 VÝZKUMNÁ TECHNIKA SBĚRU DAT.....	24
4.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	25
5 ZPRACOVÁNÍ A ANALÝZA DAT	26
5.1 OTEVŘENÉ KÓDOVÁNÍ.....	26
5.1.1 Činnost kurátora při resocializaci.....	27
5.1.2 Spolupráce klienta	29
5.1.3 Vyskytující se problémy	30
5.1.4 Možnosti začlenění se	32
5.1.5 Jak zlepšit situaci?.....	33
5.2 AXIÁLNÍ KÓDOVÁNÍ	36
5.3 SELEKTIVNÍ KÓDOVÁNÍ	37
6 INTERPRETACE A DISKUZE	39
ZÁVĚR	41
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	42
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	45
SEZNAM OBRÁZKŮ	46
SEZNAM TABULEK	47
SEZNAM PŘÍLOH	48

ÚVOD

Situace, do níž se propuštění jedinci z výkonu trestu odnětí svobody dostanou, není vůbec lehká. Jedinci mají před sebou těžký úkol, který spočívá v tom, že se od doby, co jsou propuštěni, budou chovat podle očekávání společnosti. Což spočívá v tom, že má jedinec dodržovat zákony a normy, které jsou společností uznávané. Musí tedy žít životem řádného občana České republiky. To znamená, že má sociální zázemí, rodinu a stabilní zaměstnání. Bohužel, tito jedinci, kteří byli po nějakou dobu ve vězení, tyto důležité životní potřeby mnohdy ztratí. Aby byli schopni žít požadovaným životem, je důležité, aby u nich proběhla obnova již zmíněných aspektů. Proto je zde důležité poskytnutí pomoci a vliv sociálních kurátorů, a také zde hraje velkou roli rodina, která může být nápomocna při resocializaci.

Téma resocializace osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody jsem si vybrala ze zájmu do této problematiky blíže nahlédnout a obohatit dosavadní teorii o nové poznatky. V neposlední řadě je má zvědavost povzbuzena o zájem s těmito jedinci pracovat po studiu na vysoké škole.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Obsahem první kapitoly teoretické části je definice výkonu trestu odnětí svobody a vymezení funkcí a účelu trestu, přiblížení práce vězeňské služby, práva a povinnosti odsouzených, a také roli programů zacházení.

Druhá kapitola se zabývá pospenitenciární péčí, kde je blíže popsán proces resocializace a problematiku recidivy v ČR a na konci kapitoly je představená kontinuální sociální péče, kde je rozebrána práce sociálního kurátora, který hraje neodmyslitelnou roli při resocializaci. Třetí kapitola představuje probační a mediační službu a probační a mediační činnosti.

Na teoretickou část navazuje praktická část bakalářské práce, která je realizována kvalitativním pojetím výzkumu. Cílem je zjistit, jaká je úspěšnost resocializace osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody, jaké negativní vlivy působí na proces resocializace a jak k resocializaci přispívá práce sociálního kurátora. Data budou získána pomocí polostrukturovaných rozhovorů a následně zpracována metodou trojího kódování.

Téma vězeňství je obsáhlé, existují stále předsudky vůči lidem, kteří přichází z vězení. Práce by měla být vzhledem do této problematiky a způsobem k porozumění, aby lidé tyto jedince brali s respektem, nestigmatizovali a nediskriminovali je a tím jim pomohli k úspěšnému začlenění do společnosti.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY

Průběh výkonu trestu odnětí svobody upravuje Zákon č. 169/1999 Sb., zákon o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. Účelem výkonu trestu je působení na odsouzeného takovým způsobem, aby se snížilo nebezpečí recidivit jeho kriminálního chování a aby po propuštění vedl soběstačný život v souladu se zákonem, chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránit v dalším páchání trestné činnosti. Výkon trestu odnětí svobody se vykonává ve věznici nebo ve zvláštním oddělení vazební věznice. Věznice členíme podle způsobu vnějšího střežení, zajištění bezpečnosti a režimu výkonu trestu pouze do dvou typů: A) se zvýšenou ostrahou a B) s ostrahou, která se dále člení na oddělení s nízkým stupněm zabezpečení, oddělení se středním stupněm zabezpečení a oddělení s vysokým stupněm zabezpečení.

Trest může být vykonáván pouze způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody. Nauka o trestání, druzích trestu, o jejich funkci, účelu, a realizování v praxi se nazývá penologie (Hendrych, 2010). P Raszkové a Svoboda Hoferková (2013) na penologii jako vědu nahlízejí ze dvou pohledů. V užším slova smyslu penologii chápou jako nauku o výkonu trestu a ochranných opatřeních, v širším slova smyslu do penologie řadí i oblast alternativních trestů. Předmětem penologie je metoda zacházení s pachatelem trestného činu. Čili, jak má být s jedincem zacházeno tak, aby došlo ke změně chování, aby se mohl vrátit zpět do společnosti jako řádný občan.

1.1 Funkce a účel trestu

Novotný (2004) uvádí, že základním cílem trestního práva je ochrana společnosti před kriminalitou. Ukládání trestů vyvolává mnoho otázek, jako např. zda je trest cílem nebo prostředkem k dosažení jiných výsledků, jak určit přiměřenost trestu atd. Problémy, které představují tyto otázky, se zabývá i trestněprávní nauka, která vychází z normativního pojetí trestného činu. Z kriminologického hlediska je trest sociální kategorií, která je stanovena trestněprávními normami. Existuje několik koncepcí, které se zabývají funkcí trestání, které níže popíšu.

Retributivní teorie (odplatová), podle Novotného (2004) tato teorie považuje trest za důsledek kriminálního jednání. Uložení trestu je zrcadlovým odrazem spáchaného trestného činu. Trest musí představovat pro pachatele újmu, která je vyjádřena výší a druhem trestu a odpovídá závažnosti spáchaného trestního činu. Retributivní pojetí trestu však neznamená, že zákonodárce bude bezohledně uplatňovat svou vůli při stanovování přísnosti trestů za

spáchané trestné činy. Mezinárodní konvence o lidských právech se vztahují i na pachatele a zaručují spravedlivé posouzení jejich spáchaného činu, z čehož vyplývá, že trest musí být přiměřený závažnosti spáchaného činu. Tady se ale objevují praktické problémy a například otázka, jak stanovit adekvátnost újmy pro pachatele ke spáchanému činu a jak přesně vyhodnotit závažnost činu.

V odstrašující teorii Lata (2007) tvrdí, že odstrašení pachatelů je bráno jako všeobecně zastávaný účel trestu. Uložený trest odstrašuje hlavně samotného odsouzeného, který díky tomu okusí nepříjemnost uloženého trestu a díky tomu se vyhne dalšímu kriminálnímu jednání. Ukládání trestu je i odstrašení pro ostatní, za účelem zdržení se kriminálního jednání. Ovšem některé jedince nelze odstrašit kvůli jejich mentální úrovni. Tito jedinci si totiž závažnost a riziko činu neuvědomují nebo vůbec nepřipouští. I přes tyto jedince se ale odstrašení nesmí opomíjet.

Nápravná (rehabilitační) teorie, Jelínek (2021) uvádí, že tato teorie vnímá trest jako prostor k nápravě svého chování. Je zaměřená na osobu pachatele, za účelem, aby se mu dostala odborná péče, díky které dojde k potlačení nebo úplnému odstranění příčiny kriminálního chování. Tato teorie tvrdí, že kriminální chování jedince je reakcí na vlivy výchovy, rodiny apod., a jedinec je ke spáchání trestného činu nucen tlakem faktorů. Klade důraz na odbornou připravenost personálu – sociálních pracovníků, psychologů, pedagogů a dalších odborníků. Z této teorie vychází i některé nástroje probační služby a postpenitenciární činnosti.

Eliminační (vylučovací) teorie, Jelínek (2021) bere trest jako dočasnou nebo trvalou izolaci od společnosti. Izolace má dva cíle, prvním je chránit společnost před pachatelem a druhým je pachateli způsobit citovou újmu, díky které může dojít k jeho nápravě. V historii se izolovali jedinci formou vyhnanství nebo vyhoštění. Vyhnanství může být i formou pobytu v určitém místě. Pokud je toto místo odlehlé nebo na místě, kde nejsou příznivé přírodní nebo klimatické podmínky, má vyhnanství charakter vězení. V eliminační teorii je odnětí svobody hlavní prvek trestu a pro ochranu společnosti je to účinný postup. Avšak pouhá izolace k nápravě pachatelova chování nestačí.

Restituční (kompenzační) teorie, Lata (2007), tuto teorii vnímá tak, že trest je prostředkem pro uspokojení nároků poškozených, na odstranění následků činu a na odškodnění obětí. Posiluje postavení oběti v trestním řízení. Důležitou součástí restituční teorie jsou alternativní tresty, např. pokuty, domácí vězení nebo prospěšné práce. Z této teorie vychází restorativní justice.

Smišené teorie Novotný (2004) charakterizuje tak, že kladou důraz na aspekty trestání, které odpovídají aktuálnímu rozložení politických sil a nastavení společnosti. Jednotlivé přístupy se nikdy neuplatňují samostatně ale navzájem se prolínají. V našem trestním zákonu nejsou obsaženy prvky restituční teorie z toho důvodu, že v minulosti nebyl brán ohled na postavení a nároky obětí trestných činů.

1.2 Vězeňská služba

Správu věznic, výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody vykonává Vězeňská služba, která se řídí zákonem č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži České republiky.

Vězeňství dle Černíkové (2008) v rámci penitenciárního působení vytváří vhodné podmínky k obnovení vlastností, sociálních dovedností a hodnot odsouzených, které bývají jádrem reintegrace po propuštění z výkonu trestu. Vyplývá to z účelu trestu, kterým rozumíme přípravu jedince na život na svobodě jako řádný občan. Hendrych (2010) píše, že vězeňská služba plní funkci ochrany společnosti před kriminálními jedinci a před následným pácháním trestné činnosti. Při plnění tohoto účelu trestu lze použít donucovacích prostředků dle zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži České republiky a zákona 361/2003 Sb. o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů.

1.3 Práva a povinnosti odsouzených

Štěrba (2009) uvádí, že jedinec, který je ve výkonu trestu odnětí svobody, je povinen dodržovat pořádek, řád a pokyny Vězeňské služby, plnit úkoly a povinnosti vyplývající z programu zacházení, nepoškozovat cizí majetek, dodržovat zásady slušného chování s jinými osobami, podrobit se osobním a dalším prohlídkám, umožnit zaměstnancům Vězeňské služby kontrolu svých osobních věcí, podrobit se úkonům pro zpracování komplexní zprávy, dodržovat zásady hygieny, podrobit se vyšetření ke zjištění, zda užil návykovou látku, dodržovat noční klid. Odsouzený, který byl zařazen do práce, je povinen pracovat. Odsouzený je povinen hradit náklady výkonu trestu a nahradit další náklady spojené s výkonem trestu.

Dle zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody má odsouzený právo na vhodné sociální podmínky a poskytování zdravotních služeb, přijímat a odesílat písemná oznámení, odsouzený má právo na použití telefonu ke kontaktu s osobou blízkou, ke kontaktu se svým obhájcem nebo advokátem, který odsouzeného zastupuje. Odsouzený má právo přijímat v čase určeném návštěvy blízkých osob, dále má právo na poskytování duchovních a dalších

obdobných služeb, má právo objednat si na svůj náklad knihy, denní tisk a časopisy, má právo nakupovat nejméně jedenkrát týdně v prodejně věznice. Odsouzenému je umožněno jedenkrát za šest měsíců přijmout balíček s potravinami a věcmi osobní potřeby. Odsouzený může přijímat peníze a nakládat s nimi. Odsouzený smí k uplatnění svých práv a oprávněných zájmů podávat stížnosti a žádosti.

1.4 Programy zacházení

Program zacházení je, dle Štěrby (2009), vypracován na základě komplexní zprávy o odsouzeném jedinci. Díky realizaci programů zacházení je naplňována výchovná funkce trestu. Program zacházení je seznam aktivit, ze kterých se sestavuje individuální program zacházení, ten má konkrétní cíl působení na odsouzeného, specifikované metody k dosažení stanoveného cíle a způsob hodnocení. Program zacházení také obsahuje způsob zaměstnávání odsouzeného či jeho vzdělávací aktivity. Tyto programy se během pobytu ve vězení upravují dle potřeb odsouzených a při žádostech o udělení přerušování výkonu trestu, při žádostech o podmíněné propuštění z výkonu trestu nebo při přerazování do jiné věznice se nahlíží na kvalitu a míru plnění těchto programů.

Drápal, Jiříčka a Raszková (2021) rozdělují program zacházení do pěti složek, a to na aktivity:

- a) **Pracovní**, obsahující zaměstnávání, práci potřebnou k zajištění každodenního provozu věznic, pracovní terapie vedené zaměstnanci Vězeňské služby.
- b) **Vzdělávací**, obsahující aktivity realizované vzdělávacím střediskem Vězeňské služby, dokončení základního vzdělání, profesní příprava.
- c) **Zájmové**, obsahující nejrůznější formy skupinové či individuální zájmové činnosti.
- d) **Speciálně výchovné**, obsahující terapeutické aktivity, sociálněprávní poradenství, trénink zvládání vlastní agresivity.
- e) **Aktivity v oblasti utváření vnějších vztahů**

Programy zacházení se dle Černíkové (2008) zaměřují na **pozitivní rozvoj schopností a možností odsouzeného**, které jsou předpokladem pro změnu sebehodnocení, pro pozitivnější sebepojetí a sebeúctu. Programy zacházení se snaží o rozvoj individuálních sociálních schopností; **zjištěné potřeby a problémy vězněného**, související s kriminálními faktory spáchané trestné činnosti, na rizika recidivy trestné činnosti či narušení bezpečnosti věznice. Cílem je zmírnit problémovost vězněného a přispívat tak k seberegulaci; **zájmovou**

a preferenční oblast aktivit vězněného, díky kterým může dojít k lepšímu kontaktu pro výchovné působení personálu. Z těchto oblastí je sestavován individuální program zacházení, jehož cílem je vytvoření předpokladů k úspěšné resocializaci a je pravidelně vyhodnocován. Cíle programů zacházení jsou nejlépe dosažitelné, když se zaměříme na specifické problémy, které jsou spojeny s jejich chováním. Problémy můžeme rozumět ty, které vyvrcholily během páchaní trestného činu, nebo ty, které jsou důsledkem zkušeností, kterých nabyl během pobytu ve vězení.

2 POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE

Během svého pobytu ve vězení, musí být člověk na návrat zpátky do společnosti dostatečně dopředu připraven. Přejít z VTOS považujeme za velmi náročnou situaci. Pomoc a péče, která se poskytuje lidem po návratu z vězení nazýváme termínem postpenitenciární péče. Postpenitenciární péče je dle Matouškové (2013) specifická sociální péče, která je poskytována propuštěným jedincům z VTOS, za účelem jejich reintegrace do společnosti.

Sochůrek (2007) charakterizuje postpenitenciární péči jako sociální službu, která se zaměřuje zejména na sekundární a terciární prevenci. Černíková (2008) uvádí, že vznikla z mnoha důvodů, především z nenaplnění cílů penitenciárního procesu, za účelem snížení recidivy a také proto, že v prvních dnech po propuštění jedinec potřebuje odbornou pomoc a péči, aby nedošlo k podlehnutí negativním vlivům.

2.1 Resocializace

V psychologického slovníku (2009) je resocializace definována jako opětná socializace u člověka propuštěného z dlouhodobé vězeňské péče.

Podle Vetešky a Fishera (2020), je resocializace sociologický koncept, který se zabývá procesem převýchovy jedince, aby byl schopen žít v jiném prostředí než v tom, na které je zvyklý. Resocializace nemusí probíhat pouze ve vězení nebo v nápravných centrech, ale také např. ve škole, v rodině či na pracovišti. Resocializaci v penitenciárním prostředí můžeme chápat jako výchovné působení na jedince, které směřuje k jeho zařazení do řádného života.

V praxi se Drápal, Jiříčka a Raszková (2021), setkávají nejen se šokem z uvěznění, ale i se šokem z propuštění. Tato situace je především způsobena dlouhodobým pobytem ve vězení. Tito jedinci po propuštění potřebují pomoc s řešením problémů, kdy tuto pomoc hledají u státu nebo organizací. Aby došlo k úspěšné resocializaci, je zapotřebí spolupráce a provázanost státních politik a subjektů. Zásadním problémem je ten, že sociální kurátor, za kterým propuštění jdou po propuštění z vězení jako první, neovlivní nedostatek sociálního bydlení, že osoba, která nastoupí do práce, dostane výplatu až za relativně dlouhou dobu a sociální dávky nejsou schopny pokrýt ceny bydlení, jídla či dopravy. Kvůli dnešnímu zdražování ve všech sférách je tento problém ještě větší. Tyto problémy pro propuštěného jedince mohou být demotivující k tomu, aby byl řádným občanem a nedopustil se dalšího trestného chování. Odsouzený by se měl alespoň ke konci jeho trestu snažit sehnat bydlení a ideálně i zaměstnání, do kterého by nastoupil po propuštění a měl by znát svoji finanční

situaci – vědět, zda má dluhy a zda má nějaký příjem. Pokud však odsouzený v průběhu trestu neprojde žádným programem či aktivitou zaměřenou na tuto problematiku, člověk vychází s nereálnými očekáváními – pokud však člověk nemá vůli změnit svůj postoj, programy a aktivity by v takovém případě byly pravděpodobně zbytečné. Na základě nereálným očekáváním dochází v adaptační fázi k recidivě. Toto tvrzení doplňuje i Vágnerová (2014), která doplňuje, že v adaptační fázi závisí především na osobnosti jedince – jeho motivaci nebo sociálních vztazích.

2.2 Recidiva

Z anglického slova recurrence, znamená návrat nebo opakování kriminálního chování. Dle Matouškové (2013) se tento pojem používá v běžné hovorové řeči a označuje návrat, opakování něčeho, co již skončilo, a můžeme se s ním setkat v kriminologii nebo i například v lékařství. Gřivna, Scheinost a Zoubková (2019) uvádí, že v trestním právu se za recidivu považují situace, kdy dojde ze strany pachatele k dalšímu trestnému činu poté, co byl odsouzen za předešlý čin. Na recidivu můžeme nahlížet dvěma pohledy:

- a) Kriminologický pohled = širší pojetí, které chápe recidivu jako opětovné spáchání trestného činu nehledě na to, zda pachatel již byl stíhán nebo odsouzen.
- b) Penologicko penitenciární pohled = užší pojetí, stanovuje, že recidiva je stavem, kdy je jedinec minimálně podruhé stíhán nebo odsouzen.

Tabulka níže nám zobrazuje vývoj recidivy od roku 2010 do roku 2020. Vidíme, že recidivita od roku 2010 klesla, avšak od roku 2018 začíná pomalu stoupat. Za rok 2020 bylo označeno za recidivisty skoro 40 % odsouzených.

Tabulka 1 Vývoj podílu (v %) jednotlivých kategorií pachatelů celkové kriminality

rok	muži	ženy	recidivisté
2010	86,8	13,2	47,5
2011	86,7	13,3	48,5
2012	86,3	13,7	50
2013	85,8	14,2	52,6
2014	85	14,8	53,2
2015	84,1	15,6	52
2016	82,9	16,8	46,3
2017	82,5	17	45,7
2018	82,6	17	37,9
2019	82,7	17,3	39
2020	83,1	16,4	39,9

(Zdroj: Ministerstvo vnitra ČR, Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2020)

2.3 Kontinuální sociální péče

Po amnestii prezidenta na počátku 90. let minulého století se poprvé objevila myšlenka kontinuální sociální péče. V té době již fungovala spolupráce sociálních kurátorů a právně-výchovných ústavů, avšak postrádala systémový charakter. Soustředili se na realizaci tzv. před výstupních besed, bohužel nebyl kladen důraz na individuální přístup k odsouzeným jedincům, což je u této práce klíčové. Kontinuální sociální péči chápeme jako práci s klientem ve všech fázích trestního řízení. Jejím cílem je navázat s klientem vzájemný socioterapeutický vztah, aby sociální pracovník působil na osobnost daného klienta za účelem vytvoření kladné sociální vazby k jeho okolí. Jedná se o práci s rodinou klienta, omezování špatného vlivu delikventních skupin na klienta a o pomoc klientovi při vyřizování úředních záležitostí. Kontinuální sociální péče poskytuje včasné řešení problémů klienta před výstupem z vězení, aby nedošlo k negativním následkům jejich situace. V systému kontinuální sociální péče spolu úzce spolupracují sociální pracovníci Vězeňské

služby, kurátoři pro mládež a sociální kurátoři. Pokud dospělý odsouzený nastoupí do výkonu trestu a má o služby sociálního kurátora zájem, Vězeňská služba informuje sociálního kurátora. V kontinuální sociální péči u pachatelů kriminálního chování rozlišujeme penitenciární sociální péči, která probíhá ve výkonu trestu, ranou pomoc, a postpenitenciární péči. (Černíková, 2008)

Mezi subjekty kontinuální sociální péče Černíková (2008) řadí sociálního pracovníka Vězeňské služby ČR, kurátora pro mládež, sociálního kurátora pro dospělé a také nestátní neziskové organizace. Nestátní neziskové organizace nabízí materiální pomoc (ADRA, Český červený kříž), poradenskou pomoc (Sdružení pro pomoc propuštěným vězňům a lidem v nouzi, Nadace Klíč, Domov Matky Terezy, Podané ruce), a sociální péči (Azylové domy, Armáda spásy, Naděje).

Sociální kurátor pro dospělé

Sociální kurátor je první, za kým člověk po výstupu z vězení jde. Davidová (2010) uvádí, že sociální kurátor má u nás v ČR dlouhou tradici a nemůžeme říci, že by jeho význam klesal, ba naopak. Kvůli zvyšujícím se nárokům, které jsou společností kladeny na jedince, se stále více objevují lidé, kteří jsou v jistých životních situacích zmatení, nejistí a těžce se v nich orientují. Kvůli nemožnosti vypořádat se s těmi životními situacemi, tito lidé často selhávají. V takové obtížné situaci je dobré sociálního kurátora navštívit. Jedná se o specifický druh sociální práce, který je zaměřen na terciární prevenci před sociálně patologickými jevy. Sociální kurátor poskytuje klientovi pomoc na základě jeho vlastního zájmu. Klienty si sám stanovuje její začátek, průběh i konec.

Cílovou skupinou sociálního kurátora jsou, dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, osoby ohrožené sociálním vyloučením z důvodu předchozí ústavní nebo ochranné výchovy či výkonu trestu, osoby, jejichž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností osoby druhé, a osoby, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se ostatními. Sociální kurátor také spolupracuje s úřady práce, nestátními neziskovými organizacemi, Policí ČR, Vězeňskou službou a dalšími.

Předpokladem k výkonu povolání sociálního kurátora je plná svéprávnost, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a odborná způsobilost podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Sociální kurátor se při své činnosti řídí legislativními předpisy zákona č. 108/2006 Sb., o sociální služběch, zákona č. 110/2006 Sb., o existenčním minimu a zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi.

Kompetence sociálního kurátora

Mezi kompetence sociálního kurátora spadá podle Davidové (2010) například:

- a) Poskytnutí informací o možnostech různých druhů sociálních služeb dle potřeb klienta,
- b) poskytování sociálního poradenství,
- c) zprostředkování kontaktu ve společnosti, doprovázení či asistence na úřadech apod.,
- d) sociálně terapeutická činnost.

3 PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA

Probační a mediační služba, dále jen PMS je zastřešována zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. Štern, Ouředníčková a Doubravová (2010) uvádí, že koncepce PMS je postavena na předpokladu, že její klíčovou oblastí působení je přípravné trestní řízení a řízení před soudem a nabízí tak služby, které jsou zaměřeny na urovnání konfliktu v souvislosti s trestnou činností. Cílem služby je připravit a zajistit státní zástupce a soudce dostatečné podmínky k uložení alternativní sankci či opatření či tzv. odklonů v trestním řízení. K dosažení předpokladu, že trest bude řádně vykonáván a nedojde k recidivě, je nutné, aby alternativní tresty a opatření byly řádně uloženy a kontrolovány. Proto je k jejich aplikaci nutné, aby se pro soudy a státní zástupce připravily a shromáždily informace o pachatelích, obětech a dopadech trestné činnosti, za účelem „ušití alternativy na míru“. K dosažení těchto cílů je důležité, aby PMS působila po celém území ČR, fungovala ve všech soudních okresech a měla jistou nezávislost a samostatné vedení.

Probaci Sotolář, Šámal a Púry (2000) charakterizují jako metodu převýchovy a pozitivního působení na pachatele trestného činu, při které se kombinují prvky kontroly, pomoci a poradenství. Snaží se odlišně zacházet s jedinci díky využívání účinnějších prostředků u méně závažnějších činů, než je trest odnětí svobody. Díky tomu se pachatel vyhne škodlivým důsledkům výkonu trestu odnětí svobody a negativním zkušenostem s trestem spojených.

Probačním dohledem Štern, Ouředníčková a Doubravová (2010) rozumí pravidelný osobní kontakt pachatele s pracovníkem, spolupráce při vytváření a realizaci probačního plánu dohledu a kontrola dodržování podmínek uložených pachateli. Účelem dohledu je kontrola chování pachatele, odborné vedení a pomoc. Dále do probační činnosti padá i **Parole** neboli podmíněné propuštění z VTOS, je dnes již běžně používána. Každý odsouzený ve věznicí, má právo si zažádat o podmíněčné propuštění, za podmínky, že již vykonal polovinu trestu odnětí svobody. Výjimkou jsou např. odsouzení zvláště nebezpeční nebo pachatelé odsouzení k výjimečnému trestu, kteří si mohou zažádat po uplynutí dvou třetin trestu; a také jedinci odsouzení k doživotí si mohou o podmíněčné propuštění zažádat po uplynutí minimálně 20 let trestu. O žádostech o podmíněčné propuštění rozhoduje soud. Bere v potaz, zda během výkonu trestu odsouzený vykázal známky polepšení a zda od něj lze očekávat, že po propuštění povede řádný život bez recidivy.

Mediačními činnostmi, dle Šterna, Ouředníčkové a Doubravové (2010), rozumíme odborné postupy pracovníků PMS, které se realizují v přípravné fázi trestního řízení před

rozhodnutím státního zástupce či soudce. Smyslem těchto činností je urovnat konflikt mezi obětí a pachatelem, odstranit příčiny, které vedly pachatele ke spáchání trestného činu, a také příprava podkladů pro rozhodnutí státního zástupce či soudce. Realizování mediační činnosti může vzejít v mediaci.

Mediace je v § 2 odst. 2 zákona č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě charakterizována jako *„mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi podezřelým nebo obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu ... Mediaci lze provádět jen s výslovným souhlasem podezřelého nebo obviněného a poškozeného.“* Sotolář, Šámal a Púry (2000) mediaci chápe jako cestu usnadňující řešení situace mimo standardní trestní řízení, díky které dojde k objasnění příčin trestného činu, k urovnání vztahů mezi obětí a pachatelem a k účinné prevenci recidivy. Mediátor dohlíží a usměrňuje dialog mezi obviněným a obětí. Mediaci často nelze uskutečnit z důvodu nesouhlasu jedné strany, a nelze ji uskutečnit ani v případě, kdy je postiženým právnická osoba.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Hlavní podstatou a cílem výzkumné části bakalářské práce, je zjistit úspěšnost resocializace jedinců po výkonu trestu odnětí svobody. Důvodem proč se máme zaobírat tímto tématem jsou nedostatky v systému vězeňství, přetrvávající stigmatizace a diskriminace těchto jedinců společností a vysoká recidiva. Jako metodu sběru dat jsem vybrala zakotvenou teorii, kdy dosavadní teorii budu obohacovat o nové poznatky.

4.1 Výzkumné cíle a otázky

Výzkum bakalářské práce jsem realizovala kvalitativním pojetím, formou polostrukturovaného rozhovoru.

Hlavním cílem bakalářské práce je zjistit úspěšnost resocializace jedinců propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody pohledem sociálního kurátora.

Na základě výzkumného cíle jsem stanovila **hlavní výzkumnou otázku: Jaká je úspěšnost resocializace jedinců propuštěných z VTOS?**

Dále jsem stanovila dvě **dílčí výzkumné otázky:**

1. Jaké faktory negativně přispívají k resocializaci jedinců propuštěných z VTOS?

Na základě této výzkumné otázky chci zjistit, co negativně ovlivňuje resocializaci a na jaké problémy naráží sami propuštění jedinci a které problémy spatřují sociální kurátoři.

2. Jak k resocializaci přispívá práce sociálního kurátora pro dospělé?

Touto výzkumnou otázkou chci zjistit, jak důležitá je práce sociálního kurátora, jakou pomoc nabízí sociální kurátoři a jak na celou resocializaci nahlíží sami kurátoři.

4.2 Výzkumná technika sběru dat

Jako techniku sběru dat jsem vybrala **polostrukturovaný rozhovor**. Podle Novotné, Špačka a Šťovíčkové Jantulové (2019), se jedná o rozhovor, který má částečně nastavenou strukturu. Znamená to, že si výzkumník pro svůj rozhovor připraví otázky nebo okruhy otázek, na které se během svého rozhovoru chce ptát – tzv. guide list. Guide list může mít dvě podoby, tematické okruhy osnovy nebo jasně formulované a seřazené otázky. V této praktické části rozhovor budeme realizovat pomocí tematických okruhů osnovy. Výzkumník se tak nemusí pevně držet osnovy a může flexibilně reagovat na odpovědi dotazovaného. Výhody tohoto nástroje, spočívají v tom, že dotazovaní mají velký prostor pro vlastní vyjádření se, a i

výzkumník má volnost pro improvizaci a pro spontánní reagování na nová vzniklá témata, která se během rozhovoru mohou objevit.

Techniku polostrukturovaného rozhovoru jsem zvolila z důvodu toho, že téma je velice široké, a tak je nutné hlubší proniknutí do tématu a získání tak většího množství informací. Polostrukturovaný rozhovor byl sestaven z devíti otevřených otázek. (viz příloha č. 1) Díky těmto otázkám jsem zjistila odpovědi na výzkumné otázky. Rozhovory byly realizovány v únoru a prvním týdnu března, s pěti sociálními kurátory a trvaly v rozmezí od 35 minut do 80 minut.

4.3 Výzkumný soubor

Záměrný výběr se používá ve výzkumech, v nichž je předmětem výzkumu nějaký sociální jev či fenomén v nějaké skupině aktérů či lokalitě. Dotazované vybíráme dle kritérií, kterými Novotná, Špaček a Šťovíčková Jantulová (2019) rozumí kritéria, jež vymezují, že se u nějakých aktérů námi sledovaný jev nachází, základní sociodemografické charakteristiky aktérů, které mohou mít vztah k povaze sledovaného jevu či fenoménu a specifika, kterými se ve vztahu ke sledovanému výzkumnému problému odlišují různé skupiny. Kritérií nemusí být mnoho – obvykle kombinujeme jedno až tři. Důležité je vybrat ta, která jsou ve vztahu k výzkumnému problému významná.

Kvůli vhodnosti dotazovaných, kteří splňují mé stanovené kritérium a tím je to, že vykonávají práci na pozici sociálními kurátory pro dospělé, bylo k výzkumu vybráno 5 sociálních kurátorů pro dospělé, kdy každý z nich na pozici působil alespoň 2 roky.

5 ZPRACOVÁNÍ A ANALÝZA DAT

Dle Švaříčka a Šed'ové (2007) je **zakotvená teorie** využívána v mnoha oborech. Zakotvená teorie je teorie odvozená ze zkoumání jevu a následně jej reprezentuje. Znamená to, že je vytvořena a ověřena systematickým shromažďováním údajů o zkoumaném jevu a analýzou těchto údajů. Nezačínáme teorií, kterou bychom následně ověřovali. Zakotvené teorie je vhodná pro analýzu fenoménů, které se opírají o prožitou zkušenost a také pro popsání jevů a procesů, přičemž resocializaci jedinců zpátky do společnosti do tohoto můžeme zahrnout. Následná analýza je realizována prostřednictvím tří kódování, které níže popisují.

5.1 Otevřené kódování

Dle Švaříčka a Šed'ové (2007), je otevřené kódování technika jednoduchá a zároveň účinná a lze ji použít v široké škále kvalitativních výzkumů. Postupujeme tak, že si text (v našem případě přepsaný rozhovor), rozdělíme na jednotky. Jednotku může představovat slovo, věta, celý odstavec. Ke každé vzniklé jednotce přidělíme nějaký kód. Kód je slovo nebo fráze, která vystihuje určitou část v našem textu a odlišuje jej od ostatních. Při otevřeném kódování, které provádíme bez pomoci softwaru, postupujeme tak, že do textu vypisujeme značky ohraničení a kódy.

Na základě analýzy jsem vytvořila 34 kódů. Další krok analýzy spočíval v přiřazení kódů do kategorií, přičemž vzniklo celkem pět kategorií.

Obrázek 1 Kategorie otevřeného kódování

5.1.1 Činnost kurátora při resocializaci

Obsažené kódy: nabídka ubytování, nabídka práce, sociální služby, spolupráce s PMS, spolupráce s dalšími institucemi

Jak jsem již zmiňovala v teoretické části, první krok, který propuštěný jedinec udělá, je to, že navštíví sociálního kurátora. Ať už je jejich motivace návštěvy jakákoli, sociální kurátor se snaží pomoci a první samozřejmě nabídne střechu nad hlavou. Na tom se shodli všichni informanti. Nejdostupnějším ubytováním je z hlediska jejich časté finanční situace azylový dům nebo ubytovna. Kurátorka D se potom snaží s těmito jedinci dále pracovat a „*pak je třeba posouvat do ubytovny, což taky není úplně ideální, ale furt je to takovej ten stupeň víc od toho azyláku, a pak je to i formou hledání nájemního bydlení, popřípadě žádost o městské byt.*“ Bohužel azylové domy a ubytovny nebývají svým fungováním, vybavením a možnostmi dostačující k naplnění očekávání propuštěných jedinců. Častokrát konstatují že do azylového domu u nechtějí jít, protože na jednom pokoji je ubytováno klidně i více lidí,

nebo jsou unavení z řádu a pravidel z věznice, že už nechtějí dodržovat řád azylového domu nebo ubytovny, a tak často bývají vystěhováni. Také může dojít i k nějaké další trestní činnosti, jako jsou potyčky nebo výtržnictví. Kurátorka D klient řekl „*já nemůžu být na azyláku, já bych tam někoho zbušil.*“ Proto se sociální kurátoři snaží hledat i jiné formy, bohužel není moc z čeho vybírat.

Sociální kurátor také klientovi nabídne další možné sociální služby, kterých může využít. Nejčastěji, když nemohou hned sehnat práci, aby se šli zapsat do registru žadatelů o zaměstnání na úřad práce, aby nenaskakoval dluh za neplacení sociálního a zdravotního pojištění. Při závislostech kurátor B nabízí „*využití programů prevence relapsu ještě ve výkonu trestu odnětí svobody, popřípadě pobytovou adiktologickou léčbu po propuštění.*“ Ostatní kurátoři se také snaží nabídnou co nejvíce přínosných a využitelných služeb klientovi, kurátorka E zprostředkovává i práci s ubytováním „*obrací se na nás firmy už s inzeráty, kteří nám řeknou, že vědí že naši klienti jsou bývalí odsouzení, nabízíme práci a nevdají nám záznam v rejstříku trestů.*“ Bohužel těchto možností není v dnešní době moc, což je škoda. Při lepším uplatnění na trhu práce je na pracovišti jedné z mých informantů s pracovní terapeutkou zasednout k počítači a sestavit životopis. V oblasti dluhů, což bývá asi největší problém, kurátoři radí, aby vyhledali dluhové poradny, aby spláceli a nevznikal tak dluh ještě větší. Dluhy nejvíce vznikají z neplacení výživného, v takovém případě kurátorka E kontaktuje jejich paní právničku a „*píše jim návrh nebo žádost o snížení výživného, protože to nemají z čeho platit.*“

Spolupráce s PMS a vězeňskou službou hodnotili kladně čtyři kurátoři. Kurátor B vnímá spolupráci kladně „*za ta léta praxe mám s místní pobočkou PMS velmi dobré zkušenosti a součinnost. Totéž platí i o sociálních pracovnících obou břeclavských věznicích.*“ Často kurátoři hodně vzájemně spolupracují s PMS a vězeňskou službou skrze potřeby jejich klienta, a obě strany se mu snaží co nejvíce pomoci. Vězeňská služba se na sociální kurátory obrací, když má klient před výstupem a chce znát konkrétní možnosti ubytování. Negativně spolupráci hodnotila kurátorka A „*my sice dostaneme nějaký papír, kde máme napsané, že člověk do trestu nastoupil, že byl propuštěn nebo přeložen do jiné věznice. Ale častokrát je to celá spolupráce s vězeňskou službou a s PMS.*“

Kód spolupráce s dalšími institucemi se objevil ve dvou rozhovorech. V první případě se kurátor B zmiňuje o Rubikonu, o Probačním domu Koblou a o organizaci Za branou. Bohužel v druhém případě, kurátor C „*působí tady nějaké organizace, ale pořád je to*

nedostatečné, takové běžné organizace jeho je Rubikon a podobné co jsou spíše tedy v Čechách, tak tady nejsou vůbec.“

5.1.2 Spolupráce klienta

Obsažené kódy: dobrovolnost, nestálost klientů, MOPKA, pomoc a podpora, dopisování s vězněným, navštěvování ve věznici, komunikace přes vězeňskou službu

Služby sociálního kurátora jsou zcela dobrovolné, a tak je pouze na tom samotném jedinci, zda se rozhodne po propuštění z vězení kurátora navštívit. Kurátorka A sama řekla, že *„spolupráce se sociálním kurátorem pro dospělé je dobrovolná, tak resocializace vlastně svým způsobem závisí na tom daném odsouzeném případně člověku vracejícímu se z vězení. Do jaké míry on sám chce změnu.*“ S dobrovolností souhlasí i ostatní kurátoři, kdy platí to, že kurátoři vůči klientům a klienti vůči kurátorům nemají žádnou povinnost.

Jak jsem již uvedla v teoretické části, sociální kurátor je první, za kým propuštěný jde a jeho úloha při resocializaci je velice důležitá a velmi přínosná. To si bohužel jejich klienti nemyslí. Kurátorka D potvrzuje *„oni po propuštění z toho výkonu trestu, když přijdou za mnou, tak většinou přijdou pro tu MOPKU, na tu tisíci korunu. Oni si přijdou hlavně pro ty peníze ... a oni už mě potom nevyhledají.*“ A s tím souhlasí i kurátor C *„10 % má snahu opakovaně se mnou vůbec něco řešit. Většinou je to o jedné návštěvě, protože ... oni přijdou v zásadě jenom kvůli těm prachům. Ten člověk za mnou přijde jenom jednou a pak už ho nevidím.*“ Z toho vyplývá, že největším hnacím prvkem propuštěných jedinců k návštěvě sociálního kurátora, je finanční prostředek. Není se ale čemu divit, člověk z věznice vychází mnohdy s ničím, anebo s dluhy. U kurátorky D *„kteří chodili třeba i před výkonem, tak chodí i po výkonu a prostě se snažíme“* a kurátora C jsou ale i výjimky *„jednoho pána mám teď čerstvě, před rokem teda byl propuštěný a pak mu něco vyměřili, tak musel zase nastoupit na 8 měsíců, ten teda spolupracuje a je jeden z mála.*“

Sociální kurátor se snaží svým klientům pomoci v co největší možné míře. Čím dříve se jedinec začlení zpátky do společnosti, tím lépe. Spokojenost je poté na všech třech stranách – kurátor splnil svůj úkol, společnost je spokojená, že došlo k splnění nároků a jedinec se úspěšně začlenil a může dále žít život řádného občana. Kurátor B uvádí *„klientům ještě před vstupem do výkonu trestu vysvětluji některé souvislosti.*“ Dále také kurátorka E, *„samozřejmě my jako sociální kurátoři se jim snažíme pomoci. Mají možnost a tu příležitost sehnat informace.*“ uvádí, že se snaží co nejvíc klientům pomoci. *„možnost k nám přicházet je, tu podporu také poskytneme, pokud klient chce, tak jsme schopni klienta doprovázet při*

hledání zaměstnání.“ Kurátorka A tato tvrzení také potvrzuje. Bohužel kurátor C i přes všechnu snahu s tímto tak úplně nesouhlasí *„kurátor, který si dává opravdu hodně záležet na tom, aby byl takovým tím průvodcem lidem ve výkonu trestu, za sebe teda musím říct, že u mě to teda moc neplatí, nemám k tomu dostatek prostoru neustále si dopisovat.“*

Kurátorka E *„klienty vždy před nástupem do výkonu trestu, i při blížícím se výstupu informuju takzvaným depistážním dopisem, kde je psáno, které oblasti by měl splnit, co by měl dělat po tom výkonu trestu.“* Kurátorka A uvádí, že *„ted'ka máme v metodickém pokynu krajského úřadu, doporučení, abychom ty lidi při nástupu do vězení oslovovali motivačním dopisem, informačním respektive.“* Dopisování si s klientem a vysvětlování mu situace a případné řešení, může být dostatečnou motivací pro klienta, že to po výstupu z vězení zvládne. Kurátor B k dopisům doplňuje *„s klienty si pravidelně dopisují. V dopisech své klienty motivují k bezúhonnosti, také klienty motivují k návštěvě dluhové poradny a k řešení dluhů.“*

Kurátorka D se svými klienty komunikuje i přes vězeňskou službu *„Jsem v kontaktu asi se třemi věznicemi se sociálními pracovníky, kteří přetlumočují ty potřeby a to, čeho se ten klient obává, domlouvá se mnou ten kontakt, protože vězni třeba nemají možnost se se mnou spojit.“* Dle zákona, odsouzený, má možnost zaslat dopis, náklady spojené s odesláním si však odsouzený musí hradit sám. Pokud na to peníze nemá, nezbývá nic jiného než se obrátit s prosbou na vězeňskou službu. Kurátorku E klienti oslovují tímto způsobem také *„nejvíce komunikují s vězeňskou službou, protože klient žádá o něco, co je venku, a já mu tyto informace předám skrze vězeňskou službu.“* Pokud je to časově možné a věznice je dostatečně blízko, kurátor může klienta navštívit i ve věznici. Kontakt se tímto prohloubí a je větší pravděpodobnost, že klient za sociálním kurátorem přijde po skončení trestu.

5.1.3 Vyskytující se problémy

Obsažené kódy: motivace a přístup a cíle člověka, dluhy, práce a nezaměstnanost, závislost, absence bydlení, neefektivnost trestu, systém, nedostatek sociálních služeb

Po propuštění z vězení je pro jedince klíčová motivace a přístup k situaci, ve které se zrovna nachází. Motivování ale musí probíhat již ve výkonu trestu. Někdy se stane, že klient ani neodpoví na kurátorský dopis s nabídkou pomoci. Kurátorka D zmiňuje *„u většiny pak postrádám i vlastní odpovědnost za svoji situaci, až rezignaci k tomu něco dělat.“* Pokud se člověk nesnaží napravit situaci, mnohdy to bývá zvratem k páchání další trestné činnosti a proces výkonu trestu se opakuje.

S motivací souvisí i dluhy. Kurátorka A se k dluhům vyjádřila „*častokrát všechny příjmy exekutoři stáhnou, a nezůstane jim ani na bydlení.*“ Odsouzený, pokud ve vězení nepracoval, vychází s dluhem za náklady pro výkon trestu. Kurátoři často klienty posílají i do dluhových poraden, aby si nechali vytvořit splátkové kalendáře, díky kterým bude dluh pomalu mizet.

Práce je druhá věc a druhý největší problém klientů, který musejí po výkonu trestu řešit. Jak se říká, bez práce nejsou koláče. Bohužel je omezuje a stigmatizuje to, že byli ve vězení a že mají zápis v trestním rejstříku. Kurátorka A v hledání zaměstnání vidí tento problém „*málokteré práce ten výpis rejstříku nechtějí a někteří zaměstnavatelé si to nenechají vysvětlit, že byl odsouzený za neplacení alimentů a tu práci nutně potřebuje.*“ Z tohoto důvodu se mnozí schylují k nelegální práci, která není podložena žádnou smlouvou, a tak na to klienti často i doplatí. Člověk, který v životě ani ve vězení nepracoval, se do pracovního procesu začleňuje o dost hůř. Pokud mohou pracovat ve vězení, některé firmy se toho chytanou, klienti získají praxi a firmy si je zaměstnají i po propuštění.

Bydlení, střecha nad hlavou. Potřeba všech lidí, mít kam složit hlavu. „*těžké shánění bydlení, pokud se jedinec nemůže vrátit k rodičům nebo třeba k partnerce.*“ Podle kurátora B největší problém propuštěného jedince. V dnešní době s rostoucími cenami bydlení, je pro tyto jedince mnohdy nadelidské na nějaké lepší bydlení dosáhnout. Sociální kurátoři se snaží klienty posunovat, bohužel však není možné kam z finančního hlediska. Když se podaří člověku našetřit, „*dává se přednost většinou lidem co mají rodinu anebo pravidelný příjem.*“ Takto vnímá problematiku bydlení kurátorka A.

U jedinců se závislostí se doporučuje navštívit adiktologická centra, někteří z výkonu trestu odchází i bez závislosti. I tady najdeme takové jedince, kteří ihned po propuštění opět spadnou do kolotoče závislosti.

Neefektivnost trestů je dosti spekulativní, informanti se jednoznačně neshodli, avšak uznali, že recidiva nějakým způsobem je. Díky nízké efektivitě trestu, díky nenaplnění účelu trestu se lidé schylují k páčání další trestné činnosti. Kurátorka D si myslí „*u té efektivitě je to hodně individuální, pro někoho to může být hodně efektivní a u někoho to odsouzení nemá efekt žádnéj. Ale ty věznice a všechno musí být, protože třeba nějakýho vraha nepotrestáme alternativním trestem.*“

Kód systém je velmi těžký. Klient systému vězeňství nevěří a necítí, že by byl provázaný. Nejen klient, provázanost systému vězeňství ani dalších necítí ani někteří sociální kurátoři. Kurátor B vidí systémový problém následovně „*pokud se klient vrátí z výkonu trestu ve*

čtvrtek odpoledne, a pokud o propuštění kurátor neví s předstihem, na dávkovém oddělení na pracovišti Úřadu práce ČR je zavřeno. Klient je tak do pondělka bez prostředků a někdy tak páchá trestnou činnost.“ Také často klienti přijdou o byt nebo o dům, v důsledku toho, že soud neoznámí exekutorovi, že je jedinec ve výkonu trestu a není schopen splácet dluhy, a následkem toho je to zabavení majetku.

Nedostatkem sociálních služeb kurátor C rozumí *„je tady nedostatečná síť možností. Tady v okolí není žádná organizace, co by se na trestané zaměřovala.*“ Není dostatečně velká síť ubytovacích zařízení anebo mají malé kapacity, také zaměstnavatelů, co by zaměstnávali propuštěné z výkonu trestu, je málo. Důkazem je i to, že sociální kurátor často nemá, jak klienta posunovat v bydlení, protože není kam.

5.1.4 Možnosti začlenění se

Obsažené kódy: návyky z vězení, sociální okolí a vazby, vzdělání a pracovní praxe, prvotrestání, resocializační programy

V této kategorii se věnuji možnostem, jak se propuštěný může začlenit zpátky do společnosti. Dle kurátorů je možností dost, jen to chce tu vůli k tomu. Bohužel podmínky pro tyto jedince jsou často velmi ztěžující. Možností se lépe začlenit můžeme brát to, jak je člověk nastaven už z vězení. Kurátor B tuto možnost hodnotí jako velmi důležitou *„když na tom dostatečně dopředu před tím propuštěním na tom začnou dělat a pojme to jako za svůj cíl, že je to způsob, jak po propuštění ve společnosti obstát, tak se zařadí zpět.*“ Jestliže člověk ve vězení nic nedělá, tak to k ničemu nevede. Člověk tuto rutinu, v které žil několik měsíců či let, nechce závratně měnit a pokračuje v ní dál i na svobodě.

Při resocializaci hraje velkou roli i rodina a sociální okolí člověka. Kurátorka E uvádí *„pokud mají kolem sebe někoho, kdo je třeba motivuje, kdo jim pomáhá, dávají jim energii to zvládnout, že když přijdou domů ví, že tam na ně někdo čeká, tak je to velká pomoc, když na to člověk není sám.*“ Každý si zaslouží druhou šanci. Problémem je, když se v průběhu výkonu trestu sociální vazby zpřetrhají a rodina o člověka nejeví zájem. V takovém případě velkou podporu nabízí sociální kurátor, někdy to však nestačí. Pokud se podaří, po propuštění, jedinci navázat kontakt s rodinou, tak má již z půlky vyhráno. Na větší možnosti začlenění dle dřívějšího sociálního zázemí, se shodli všichni kurátoři. Samozřejmě se najdou i tací, kteří si svého sociálního okolí a podpory neváží a nechají se stáhnout zpět k páchání trestné činnosti.

Ve věznicích je možnost si vzdělání doplnit. Kurátorka A se k těmto možnostem vyjádřila kladně „*také si tam doplňují vzdělání a dostávají výuční list jako kuchař, obráběč a tak dále. To si myslím, že je dobré*“ Pokud odsouzení pracují již ve výkonu trestu, nabydou pracovní praxe a mají tak lepší uplatnění na trhu práce. Na možnosti začlenění na základě dosaženého vzdělání se nikdo jednoznačně neshodl. Pokud je jedinec mentálně jednodušší a má jen základní vzdělání, není dostatečně schopný na to, zhodnotit situaci a páchá bezhlavě trestný čin. Kurátorům chodí i oznamovací dopisy, kde jsou často lidé s vysokoškolským vzděláním, to už ale často bývají trestné činy daňových podvodů a finančního charakteru. Dle kurátora B je „*vzdělání a pracovní praxe velkou výhodou*“

Dobrá očekávání úspěšné resocializace jsou dle kurátora B i C u prvotrestaných jedinců. Tito jedinci se zpravidla snaží jít životem dál a lépe se vrací do životního rytmu společnosti a fungují takřka bez problémů. Kurátorka E hovoří o recidivistech „*pokud jsou ve vězení opakovaně čili recidivisté, tak těm se začleňuje do společnosti hůř.*“ U recidivistů je menší procento pravděpodobnosti, že se opakovaného trestního chování nedopustí. Také se objevuje ještě větší stigma „kriminálníka“ a jedincovi možnosti resocializace se tímto dosti omezí.

K úspěšnému začlenění jsou tu jedincům k dispozici resocializační programy, jak ve věznicích, tak i mimo věznici, zprostředkované neziskovými organizacemi či probační službou. Resocializační programy jsou sociální službou, které zohledňují zájmy, potřeby a možnosti jedinců a poskytují potřebnou pomoc a podporu při řešení důsledků spáchané trestné činnosti. Kurátoři kladně hodnotí programy ve věznicích na finanční gramotnost, a mimo věznici také nabídky neziskových organizací a zaměstnavatelů na práci i s ubytováním. Kurátorka A hodnotí programy ve věznici také kladně „*kolegové ve věznici, to určitě dělají tak, aby to bylo šité na míru*“. Bohužel ne všichni kurátoři mají přehled o nabízených programech, kdy kurátorka D uvedla „*já teda žádný resocializační a reintegrační program neznám*“ a u kurátora C se vyskytla informace, že resocializační programy jsou spíše nabízeny a realizovány ve větších městech.

5.1.5 Jak zlepšit situaci?

Obsažené kódy: alternativní tresty, síť zaměstnavatelů, ubytování, rozšíření sociálních služeb

motivace ve vězení, zaměstnání ve vězení, recidiva a efektivnost trestu, provázanost systémů, strategie resocializace, systém vězeňství

Kategorie na zlepšení situace resocializace je nejobsáhlejší ze všech kategorií, protože jak se potvrdilo v rozhovorech, pořád je co zlepšovat. Jelikož jsou věznice přeplněné, návrh více alternativních trestů byl na místě. Pokud jedinec není vyloženě nebezpečný delikvent, není potřeba ho nutně zavírat do věznice a izolovat jej od společnosti, toto platí třeba u odsouzených za neplacení výživného na děti. Nehledě na to, že alternativní tresty jsou mnohem finančně výhodnější pro stát. Alternativní trest například u drogově závislého či vraha by byl kontraproduktivní. Kurátorka A uvádí, že například u trestu domácího vězení by nastal problém *„jak jsme viděli, náramky budou funkční za nějakého půl roku, a také je otázka, zda je kapacita na to, to kontrolovat.“* Nedostatek čipů, který je teď velký problém, a taky navýšení pracovních míst u probační služby, by se musel v tomto ohledu vyřešit.

Stigma „kriminálního“, jak jsem již zmiňovala výše, je velmi omezující na trhu práce. Společnost je vůči těmto jedincům velmi skeptická a člověka z VTOS na pozici nepřijmou, skrze zápis v rejstříku trestů, a už se dále nezajímají, zda to třeba nebylo jen za neplacení výživného na děti, kdy v tomto případě člověk není tolik rizikový, než třeba člověk za majetkovou trestnou činnost nebo za krádeže. U kurátorky E řeč padla i o práci s ubytováním, což by situaci jistě zlepšilo i v rámci problému s ubytováním *„utvořit nějakou síť zaměstnavatelů, kteří by zaměstnávali osoby z VTOS na hlavní pracovní poměr nikoli na dohody a k tomu jim třeba poskytl i ubytování.“* Proto se musí začít lépe spolupracovat s firmami, které by mohly tyto jedince zaměstnat, a rozbourat předsudky společnosti vůči těmto lidem.

V rámci ubytovacích kapacit je na tom špatně většina azylových domů a ubytoven, kurátor B hodnotí situaci následovně *„jsme asi jediné bývalé okrasné město bez azylového domu a bez kapacitně volné sociální ubytovny.“* Také uvádí jako řešení tohoto problému odkládaný zákon o sociálním bydlení. Kurátor C doporučuje *„vybudovat více obecního bydlení, protože je dvakrát až třikrát levnější než komerční.“* Obecní bydlení ale často, i když na to propuštěný má finanční prostředky, dává přednost seniorům nebo rodinám s dětmi. Když už člověk získá komerční bydlení, tak státně regulovat nájmy, dle kurátorky E *„aby nedošlo k tomu, že se bude vydělávat na propuštěných.“*

Nedostatek sociálních služeb byl zaznamenán u kurátorů z menších měst a obcí s rozšířenou působností. Na nedostatek sociálních služeb si stěžuje kurátor C *„furt je nedostatečné takové běžné organizace, jako je Rubikon a podobné, co jsou spíše v Čechách a tady nejsou v zásadě vůbec.“* Z pravidla nabídka sociálních služeb bývá širší ve větších městech, jelikož i tam je větší poptávka, a tam se propuštěným většinou nechce. Sociální služby je nutno

rozšířit, jelikož často zaměstnanci oněch sociálních služeb mívají větší časové možnosti, vědomosti a případně i kontakty na další sociální služby, které by propuštěným byly nápomocné.

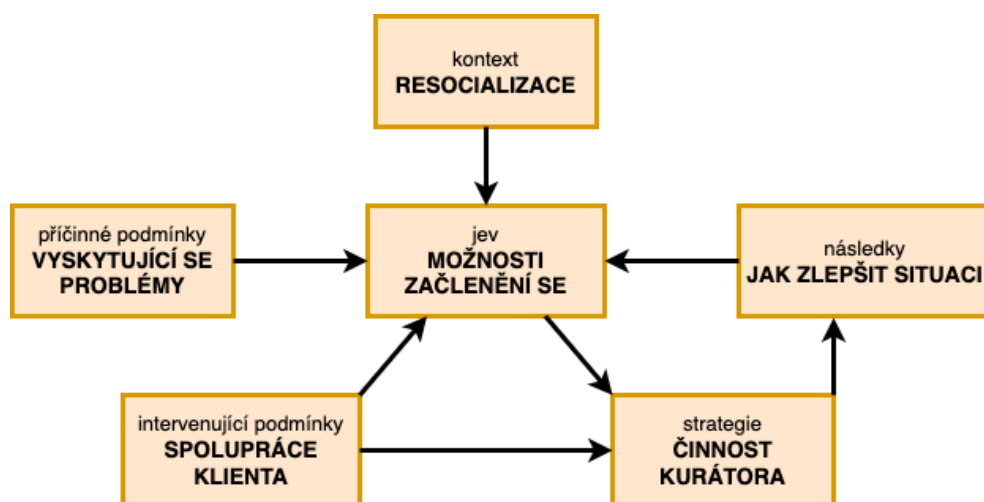
Motivace je základní hnací silou člověka, díky ní nás tělo usměřuje a žene k cíli, co jsme si stanovili. Proto je motivace lidí již ve výkonu trestu veliké plus pro samotného jedince, protože přichází do společnosti připravený svoji situaci zlepšit. Motivovaný jedinec si už ve věznici zjišťuje, za kým po propuštění může zajít nebo třeba jakých služeb může na svobodě využít. Bohužel, podle kurátorů je jediná motivace, tisíce korun mimořádné okamžité pomoci. Toto potvrzuje i kurátorka A „*neříkám že všichni, ale většina chtějí jen těch tisíc korun.*“ Forma motivace, může být na svobodě i to, že jedinec byl zaměstnán už ve vězení a tím pádem chce jít pracovat i po propuštění na svobodu.

Když v rozhovoru padla moje otázka, zda si kurátoři myslí, jestli je trest odnětí svobody efektivní, odpovědi pro mě byly překvapující. Efektivitu trestů kurátoři hodnotily negativně. Kurátor C dle svých slov vidí situaci ve věznicích reálně „*to prostředí v té věznici tak prostě nefunguje, ten člověk si musí hlídat ty svoje zájmy před ostatními, každý se snaží využít toho druhého ve svůj prospěch. Jestli je tohle jediná forma trestu, tak to není úplně správně.*“ Pokud odsouzený dodržuje jen běžný režim dne, a po zbytek se “flinká“, tak trest neplní svoji funkci a je tím pádem zbytečný. Společensky očekávané poučení a náprava jedince není naplněno, jedinec si nevezme ponaučení ze svých chyb a dopustí se trestné činnosti znovu. Kurátor C také uvádí „*výkon trestu odnětí svobody není efektivní a může to být i důvod pro recidivu.*“ Recidivu jako vysokou hodnotí i kurátor B, který tvrdí „*vysoká recidiva je všech zaangażovaným známá.*“ Trest u nás v České republice nejvíce postrádá nápravný charakter. Kurátorka E se mi svěřila „*když si to tak přemítám, tak k nám chodí nejvíce recidivisté, a to osamělý muži, a je velmi malé procento těch, kteří jdou do vězení jednou a trestná činnost už se pak neopakuje.*“ O nápravu vysoké míry recidivy se snaží Koncepce vězeňství do roku 2025 vytvořená Ministerstvem spravedlnosti ČR, kdy v dokumentu uvádí jako jeden z cílů plnit úkol nápravy odsouzených osob za účelem předcházení recidivy kriminálního chování. S efektivností trestu by se měl dle kurátorů upravit i systém vězeňství, který je hodnocený negativně. Dle kurátora C je náš systém nepropracovaný. Kurátor B navrhuje „*snažil bych se legislativně ukládat účast na programech jako povinnou.*“ Jako další nedostatek a oblast, která by se měla zlepšit, se zařadila strategie resocializace, která nemá jasně daná pravidla a není nijak organizovaná.

Nedostatečná provázanost systémů je velkým problémem, který potvrdili všichni kurátoři. I v již zmíněné Koncepti vězeňství je tento problém zmíněn. Podle ní je návaznost postpenitenciární péče a snaha o resocializaci osob propuštěných z VTOS nedostatečná a chybí koordinovanost postupu a výměny informací mezi jednotlivými subjekty. Kurátor B jako možné řešení navrhuje „*věřím, že mnohé by vyřešil jednotný formulář, který by umožnil pružnější vyměňování informací.*“ Velký problém neprovázanosti je i u osob, které byli odsouzeni za neplacení dluhů. Exekutora nezajímá a nijak se nedozví, že člověk se nachází ve výkonu trestu a má jinou doručovací adresu. Tím pádem mu exekutor zabaví majetek, zatímco je ten dotyčný ve výkonu trestu. Jako další nedostatek a oblast, která by se měla zlepšit, se zařadila strategie resocializace, která nemá jasně daná pravidla a není nijak organizovaná.

5.2 Axiální kódování

Hendl (2012) uvádí, že v průběhu axiálního kódování zvažujeme příčiny a důsledky, podmínky a interakce, strategie a procesy a propojujeme tak jednotlivé kategorie. Hledáme další kategorie, které spolu souvisejí. Abychom odhalili vztahy mezi různými kategoriemi, musíme zkoumat, které kombinace znaků v kategorii jsou propojené s jinou kombinací znaků v jiné kategorii. Pro propojení získaných údajů byl použit tzv. paradigmatický model. Paradigmatický model dle Gulové a Šípa (2013) zahrnuje příčinné podmínky, kontext, jev, intervenující podmínky, strategie jednání a následky. V rámci tohoto modelu jsem jednotlivé kategorie propojila a uvedla do vztahu.

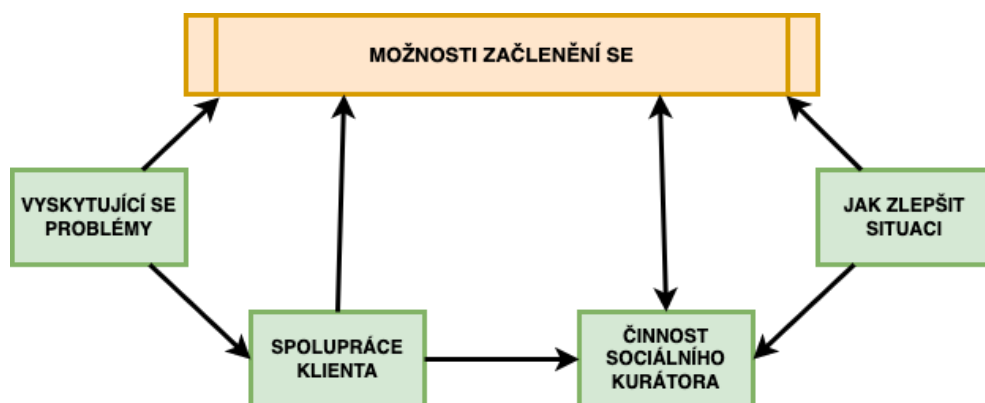

Obrázek 2 Schéma paradigmatického modelu axiálního kódování

Na schématu výše vidíme, že možnosti začlenění se do společnosti po propuštění z vězení, jsou vysoce negativně ovlivňovány vyskytujícími se problémy, jak při práci s klienty, tak i problémy systémové. Úspěšnou resocializaci také ovlivňuje to, jak se ke vzniklé situaci postaví samotný jedinec. Častokrát se klient situaci řešit nesnaží a nechává ji, aby se nějak vyvinula sama. Strategie resocializace není nijak přesně určena, avšak je ovlivněna, ať už méně či více, prací sociálního kurátora, který se snaží proces resocializace klientovi usnadnit a co nejvíce mu pomoci. Činnost kurátora ovlivňuje i přístup ze strany jedince a samotný jev Možnosti začlenění se. Za následek jsem zvolila kategorii Jak zlepšit situaci, jelikož znovuzapojení do společnosti není lehký úkol a z výzkumu vyplynula spousta věcí, které je potřeba zlepšit.

5.3 Selektivní kódování

Selektivní kódování dle Hendla (2012) představuje fázi přezkoumávání dat a kódů a jejich selektivní zpracování. V tomto momentu začínáme s integrací výsledků a identifikujeme hlavní témata výzkumu, provádíme porovnání a kontrasty. Hledáme případy, které ilustrují témata, provádí porovnání a kontrasty. V průběhu selektivního kódování vyhledáváme ústřední kategorii. Jedná se o centrální fenomén, který integruje ostatní témata a kategorie. Dalším krokem je grafické znázornění výsledků selektivního kódování, kdy jsem vytvořila grafický diagram pomocí kauzálního modelu, který zachycuje vzájemné působení jednotlivých proměnných. Jako klíčovou kategorii jsem zvolila **Možnosti začlenění se**.

Obrázek 3 Diagram kauzálního modelu kategorie Možnosti začlenění se

Centrální kategorie ovlivňuje jako jedinou kategorii Činnost sociálního kurátora. Naopak centrální kategorie je ovlivněna kategoriemi Vyskytující se problémy, Spolupráce klienta a

Jak zlepšit situaci. Vyskytující se problémy negativně ovlivňují Spolupráci klienta a ta poté ovlivňuje Činnost sociálního kurátora. Je to řetězová reakce, která zapříčiňuje ovlivnění Možností začlenění se. Kategorie Jak zlepšit situaci ovlivňuje jak Činnost sociálního kurátora, tak i Možnosti začlenění se.

6 INTERPRETACE A DISKUZE

Dříve než jsem začala s realizací výzkumného šetření, jsem si stanovila hlavní výzkumnou otázku a zároveň cíl výzkumu, jaká je úspěšnost resocializace jedinců propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody. Dalšími cíli a výzkumnými otázkami byli jaké faktory negativně přispívají k resocializaci jedinců propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody a jak k resocializaci přispívá práce sociální kurátora pro dospělé.

Díky výzkumnému šetření mi sociální kurátoři, kteří byli mými informanty, potvrdili, jestliže jedinci propuštěni z výkonu trestu odnětí svobody mají dobré sociální zázemí, podporu ze strany rodiny, motivaci a snahu situaci vyřešit, tak je míra úspěšnosti resocializace vysoká. Odpovědi informantů potvrzují dosavadní teorii, na které se shoduje Vágnerová (2014) nebo například Drápal, Jiříčka a Raszková (2021). Bohužel vysoká recidiva ze statistik Ministerstva vnitra z roku 2020, potvrzuje, že k úspěšné resocializaci ze skoro 40 % nedochází. Důvodem mohou být demotivující podmínky pro propuštěné na svobodě.

Sociální kurátoři rozdělili svoje klienty do dvou skupin. První skupina jedinců, jsou ti, kteří se chtějí a snaží se začlenit zpátky do společnosti. Ihned po propuštění navštíví sociálního kurátora, snaží se si najít práci a bydlení. Velkým problémem je nedostatek sociálního bydlení a zaměstnavatelů, kteří nemají k těmto lidem předsudky. Firmy tyto jedince nechtějí zaměstnat a označí je za kriminálníky. Zaměstnání tak často hledají po rodině a známých. Pro lepší uplatnění na trhu práce mohou využít i pracovních zkušeností před výkonem trestu nebo, kterých nabyli ve výkonu trestu. Do této skupiny můžeme zařadit prvotrestance. Ti mají většinou vysokou motivaci a jsou poučeni ze svého činu a jsou v resocializaci úspěšnější. Tito lidé se po propuštění snaží, aby se do vězení již nevrátili.

Do druhé skupiny můžeme zařadit jedince s nízkou motivací, drogově závislé a recidivisty. Tito lidé nemají motivaci a zájem svoji situaci řešit. Nechce se jim pracovat, dávají přednost nestálému bydlení, často znovu propadnou drogám nebo se dopustí opakovaného trestného chování.

Odpovědi na otázku, jaké faktory negativně přispívají k resocializaci jedinců propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody, se ztotožňují s výzkumem z roku 2016 od Polišenské, Borovanské, Koubalíkové a Bláhové, kdy uvádějí, že největším negativním faktorem při resocializaci je nedostatek financí a nezaměstnanost. Stabilní zaměstnání je velmi důležitým faktorem pro úspěšnou resocializaci. Do finanční oblasti také spadají dluhy propuštěných,

díky kterým byli odsouzeni, nebo kterých nabyli ve výkonu trestu. Pokud odsouzenému do vězení neposílala rodina finanční prostředky, nebo pokud jedinec sám nebyl zaměstnán ve výkonu trestu, vychází z vězení s dluhem za pobyt ve výkonu trestu. Dalším negativním faktorem je nedostatek sociálního bydlení. Dle výpovědí sociálních kurátorů jsou kapacity azylových domů a ubytoven nízké a často propuštěné nemohou ubytovat. Výzkum od Polišenské, Borovanské, Koubalíkové a Bláhové (2016) také tvrdí, že nevhodné bydlení může komplikovat úspěšnou resocializaci daného jedince. Dále propuštění mají obavy z toho, že se vrátí k alkoholové či drogové závislosti. Velký problém, na který poukazuje i Ministerstvo spravedlnosti v Koncepci vězeňství do roku 2025, je nízká provázanost státních politik a postup zúčastněných subjektů. Při resocializaci propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody je nutná úzká spolupráce a provázanost všech, kteří se na resocializaci podílejí.

Na otázku, jak k resocializaci přispívá práce sociálního kurátora pro dospělé, je jednoduchá odpověď. Sociální kurátor je majákem, za kterým když jedinec po propuštění přijde, tak se mu dostane pomoci. Ve své kompetenci má dle Gojové (2007) poradenství, podporu, zprostředkování sociálních služeb, zprostředkování kontaktu ve společnosti, doprovázení či asistence na úřadech. Toto bylo potvrzeno i ze strany sociálních kurátorů. Práce sociálního kurátora je velmi důležitá a na resocializaci se neodmyslitelně musí podílet. Bohužel, mnoho lidí služby sociálního kurátora nevyužije, ať už ze svého nezájmu nebo z nevědomosti.

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo zjistit úspěšnost resocializace jedinců propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody. Teoretická část informuje o výkonu trestu odnětí svobody, o postpenitenciární péči a o probační a mediační službě. Na základě teoretické části byla realizována praktická část bakalářské práce.

Resocializovat se jako jedinec propuštěný z výkonu trestu odnětí svobody není snadný úkol. Jedinci po svém propuštění naráží na mnoho problémů. Velmi záleží na samotném jedinci, jakou má motivaci se s touto situací vypořádat. K tomu je ale zapotřebí podpora a pomoc, jak ze strany blízkých a rodiny, tak ze strany sociálního kurátora ale i ze strany státu.

V praktické části je popsán způsob sběru dat a výběru informátorů. Dále je zde popsána hlavní výzkumná otázka a dílčí výzkumné otázky. Výzkum byl realizován kvalitativním pojetím. Sběr dat proběhl na základě polostrukturovaných rozhovorů s pěti sociálními kurátory. Cílem bylo získat vhled do procesu resocializace očima sociálního kurátora. Rozhovory byly doslovně přepsány a následně analyzovány a zpracovány pomocí tří kódování.

Rozhovory přinesly potvrzení již známé teorie ale také zajímavé poznatky a návrhy ke zlepšení situace ohledně resocializace propuštěných jedinců. Dle výpovědí sociálních kurátorů je patrné, že by uvítali mnoho změn v rámci problematiky resocializace, aby mohla probíhat lépe a efektivněji. Považují trest odnětí svobody za neefektivní, což vede k neúspěšné resocializaci a následné kriminální recidivě. Avšak bylo vyzvednuto, že možnosti k úspěšné resocializaci tu jsou.

Výsledky poukazují na to, že tato problematika je ze strany sociálních kurátorů hodnocena jako něco, na čem se dá ještě hodně pracovat. Všechny tyto výsledky jsem uvedla v praktické části bakalářské práce.

Je nutné, přistupovat k těmto jedincům s respektem, nediskriminovat je a zbourat předsudky ohledně stigmatu kriminálníků. Jenom tak může dojít k stoprocentně úspěšné resocializaci. Každý si zaslouží druhou šanci, přece i tito jedinci jsou pouze lidé, jako my všichni.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. ČERNÍKOVÁ, Vratislava, 2008. Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-138-0.
2. DAVIDOVÁ, Ivana, 2010. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 978-80-7368-628-4.
3. DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ, ed., 2021. České vězeňství. Praha: Wolters Kluwer. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7676-066-0.
4. GOJOVÁ, Alice, 2007. Příručka pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory. Ostrava: [Ostravská univerzita]. ISBN 978-80-7368-329-0.
5. GRĚVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ, 2019. Kriminologie. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7598-554-5.
6. GULOVÁ, Lenka a Radim ŠÍP, ed., 2013. Výzkumné metody v pedagogické praxi. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4368-4.
7. HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ CÍSAŘOVÁ, 2009. Psychologický slovník. 2. Praha: Portál. ISBN 9788073675691.
8. HENDL, Jan, 2012. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0219-6.
9. HENDRYCH, Igor, 2010. *Vybrané kapitoly z penologie*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik v Opavě, Ústav pedagogických a psychologických věd. ISBN 978-80-7248-574-1.
10. JELÍNEK, Jirí, 2021. *Kriminologie*. Praha: Leges. Teoretik. ISBN 978-80-7502-499-2.
11. LATA, Jan, 2007. Účel a smysl trestu. Praha: LexisNexis. Knihovnička LexisNexis. ISBN 978-80-86920-24-5.
12. MATOUŠKOVÁ, I. Aplikovaná forenzní psychologie. 1. vyd. Praha: Grada, 2013, 296 s. ISBN 978-80-247-4580-0.

13. NOVOTNÁ, Hedvika, Ondřej ŠPAČEK a Magdaléna ŠŤOVÍČKOVÁ
JANTULOVÁ, ed., 2019. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha:
Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií. ISBN 978-80-7571-025-3.
14. NOVOTNÝ, Oto, 2004. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI. ISBN 80-
7357_026_2.
15. POLIŠENSKÁ, Veronika A. et al., [2016]. *Psychologické aspekty resocializace
pachatelů majetkové trestné činnosti a jejich reintegrace do společnosti: výzkumná
monografie*. Praha: Psychologický ústav AV ČR. ISBN 978-80-86174-19-8.
16. RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava SVOBODA HOFERKOVÁ, 2013. *Kapitoly z
penologie I*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-264-5.
17. SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v
Liberci, 2007, 77 s. ISBN 978-807-3722-043.
18. SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PÚRY, 2000. *Alternativní
řešení trestných věcí v praxi*. Praha: C.H. Beck. Beckovy příručky pro právní praxi.
ISBN 80-7179-350-7.
19. ŠTĚRBA, Vladislav, 2009. *Penologie*. 2. Praha: ARMEX. ISBN 978-80-86795-74-
4.
20. ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ, ed.,
2010. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál. ISBN 978-
80-7367-757-2.
21. ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2007. *Kvalitativní výzkum v
pedagogických vědách*. Praha, Česká republika: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.
22. VÁGNEROVÁ, Marie, 2014. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*.
Praha: Portál. ISBN 9788026206965.
23. VETEŠKA, Jaroslav a Slavomil FISCHER, 2020. *Psychologie kriminálního
chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Praha:
Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-271-0731-5.

Ostatní zdroje

24. <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>

25. Zákon č. 169/1999 Sb. Zákon o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů
26. Zákon č. 257/2000 Sb. Zákon o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě)
27. Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2020, 2021. Praha: Ministerstvo vnitra ČR.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

VTOS Výkon trestu odnětí svobody

PMS Probační a mediační služba

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Kategorie otevřeného kódování	27
Obrázek 2 Schéma paradigmatického modelu axiálního kódování.....	36
Obrázek 3 Diagram kauzálního modelu kategorie Možnosti začlenění se	37

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Vývoj podílu (v %) jednotlivých kategorií pachatelů celkové kriminality 18

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Otázky polostrukturovaného rozhovoru

Příloha P II: Ukázka polostrukturovaného rozhovoru

PŘÍLOHA P I: OTÁZKY DO POLOSTRUKTUROVANÉHO ROZHOVORU

1. Můžete mi popsat proces resocializace jedinců propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody?
2. Na jaké nejčastější problémy v práci s klienty narážíte? Proč si myslíte, že se tyto problémy u klientů vyskytují?
3. Jakou mají propuštění jedinci po svém návratu z výkonu trestu příležitost k tomu se znovu začlenit do společnosti? Myslíte si, že resocializační a reintegrační programy jsou v tomto ohledu dostatečně nápomocné při resocializaci?
4. Hodnotíte spolupráci s vězeňskou službou, nebo s probační a mediační službou kladně?
5. Slyšel/a jste o projektu Zpátky do života, který se snaží o rozšíření a zvýšení dostupnosti resocializačních programů v České republice, zřízení programových center a probačního domu?
6. Která skupina lidí podle sociálního zázemí a dřívějšího dosaženého vzdělání je schopna se znovu zapojit zpět do společnosti?
7. Které resocializační a reintegrační programy jsou podle Vás pro tyto jedince nejvhodnější?
8. Do jaké míry je dle vašeho výkon trestu odnětí svobody efektivní? Myslíte si, že v ČR dochází k vysoké recidivě kvůli nízké efektivitě trestů?
9. Jak by se podle Vás dala zlepšit situace ohledně úspěšného začlenění propuštěných z VTOS?

PŘÍLOHA P II: UKÁZKA POLOSTRUKTUROVANÉHO ROZHOVORU

V – Na jaké nejčastější problémy při práci s těmito jedinci narážíte a proč si myslíte že se tyto problémy objevují?

I – no (.) tak nejčastější problém (...) neřekl bych že to je problém úplně té resocializace, ale je to spíše ten bytostní problém toho daného člověka samotného, který se vrací z toho trestu. Co jsem si v tom udělal nějaký názor, oni už ví, kam se vrací a co budou dělat. Jsou to prostě typy lidí, kteří se vezmou, buď jsou to prvotrestanci a ti se v zásadě snaží jít tím životem dál a je otázka, jak moc se poučili, tyto v zásadě naskakují zpátky do toho životního rytmu a můžou fungovat bez problémů. Horší je to u těch, kteří jsou trestáni vícekrát a je tam recidiva, má to původ například nějaké závislosti, patologickém jednání nebo patologickém vývoji toho jedince příklad dětství, u těchto je to zase problém jenom v nich a v zásadě ani moc nechtějí spolupráci. To bych mohl vyjádřit tak to, mám nějakých (.) 70–80 lidí ročně ve výkonu trestu, a vrací se jich ročně mezi 10 až 20, maximálně 2 až 3 za ten rok, to dělá dejme tomu 10 % má snahu opakovaně se mnou vůbec něco řešit.

Většinou je to o jedné návštěvě, protože mu ve věznici řekli musíte nebo můžete navštívit sociálního kurátora kvůli finanční pomoci přes úřad práce jednorázové a oni přijdou v zásadě jenom kvůli těm prachům. a to je taky ta motivace hlavní. Pak se mnohdy diví že to třeba někdy nevyjde, protože to má taky svoje pravidla (.) to, že mám doklad o propuštění neznamena, že mám nárok na 1000 Kč (.) Pak už prostě nechtějí nic (...) maximálně se zeptají na bydlení, někdo se zeptá na dluhy já v maximální možné míře nabídnu poradenství. ale jestli si z toho něco vezmou to už většinou neovlivním. Za poslední dobu bych řekl, i když je to teď trochu zhoršeném tím covidovým obdobím nebo těmi opatřeními, ((smích)) kdy je to teda vůbec neláká jít na ten úřad. Ale teda za poslední dobu si nepamatuju že by se u mě někdo zdržel, no vlastně jo, jednoho pána teď mám čerstvě, před rokem teda byl taky propuštěný a pak mu ještě něco dovyměřili, tak musel zase nastoupit na 8 měsíců, a ten jako jo, ten spolupracuje a je jeden z mála. (.) No, takže nevidím tam žádný systémový problém v rámci té spolupráce s těmi lidmi, ale oni prostě nejsou nastavení z té věznice, oni možná přesně neznají ty možnosti nebo je nechtějí znát, to už je potom o založení toho člověka. V čem vyrůstal, žil, a z jakého stavu odcházel do toho výkonu trestu, z jaké situace. A když teda bych měl vypíchnout teda něco systémového, tak je tam minimální nabídka té pomoci a těch služeb případně i toho jednoduchého zaměstnání těch osob. Tady v okolí taky není žádná organizace, která by se

zaměřovala na tady tyhle ty lidi. Před těmi 7 8 lety byly i vypsány dotace z úřadu práce na mzdy těchto lidí v rámci toho zaměstnávání. (.) To byla snaha o nějaký bům těch sociálních podniků. Minimálně v tomto okolí vidím že je tady nedostatečná síť těch možností a ti lidé kteří jsou ve výkonu trestu nebo jsou připravováni na ten výstup, ten teda nevím, jak probíhá.

V – Do jaké míry je dle vašeho výkon trestu odnětí svobody efektivní? Myslíte si, že v ČR dochází k vysoké recidivě kvůli nízké efektivitě trestů?

I – ERR V zásadě si myslím, že ten výkon trestu odnětí svobody není úplně efektivní, a může to být i důvod pro tu recidivu. Já, když jsem viděl tady tuhle tu otázku, tak jsem se na to schválně díval a s recidivou jsme na tom tak že jsme 6 nejhorší v Evropě že máme 6. nejvyšší recidivu. Ale to je chyba našeho systému, není dost propracovaný, máme jednu z největších zaplněnosti věznic, a to si myslím že není úplně dobrá vizitka vězeňství. Také jak teď máme už jen 2 druhy věznic, tak si myslím že by to mělo být rozděleno podle trestných činů. Možná by bylo dobré že by ty vězně první dávali na dva na 3 měsíce do nějakého přípravného zařízení kde by byl adiktolog, sociální pracovník, psycholog, speciální pedagog a další a další odborníci, kde by je vlastně připravili na to vězeňské prostředí a vzbudili v něm důvěru k tomu systému. Tomhle se mi třeba líbí aktivity Jiřické věznice, kde mají statky a tam vlastně se snaží převychovávat ty vězně péčí o hospodářská zvířata.

V – Jak by se podle Vás dala zlepšit situace ohledně úspěšného začlenění propuštěných z VTOS?

I – tak na to už jsem hodně odpovídal v průběhu našeho rozhovoru, ale nejdůležitější si myslím prostě vybudovat nějakou tu důvěru toho systému toho vězněného, také vybudovat nějakou tu sebedůvěru že to ten člověk zvládne, nejen výkon trestu ale i ty další negativní důsledky jako jsou třeba dluhy. Také zlepšit tu situaci finanční a toho ubytování. Teď se zlepšuje situace, kdy se zvyšuje minimální mzda a částka životního minima, ale pořád pro ty lidi šílené narůstající cena bytů, cena jídla, cena dopravy a v té kombinaci s exekucemi to je kolikrát bohužel stále ještě nereálné uspět. Takže tady zase možná vybudovat více obecního bydlení, protože to je dvakrát až třikrát levnější než to komerční. I díky těmto třeba drobným úpravám člověk uvidí že ten systém sociální mu může pomoci a že na to prostě nebude sám.